

**ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

Машталір Андрій Іванович

УДК 94(477)«1917/1920»(043.3)

**ПОСТАТЬ Т. ШЕВЧЕНКА В КОНТЕКСТІ
НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДРОДЖЕННЯ У
НАДДНІПРЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ (1917-1920 РР.)**

Спеціальність 07.00.01 – історія України

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Черкаси – 2013

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано на кафедрі історії України Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник : доктор історичних наук, професор
Лозовий Віталій Станіславович,
Національний інститут стратегічних досліджень
при Президентові України,
головний науковий співробітник
відділу гуманітарної політики

Офіційні опоненти : доктор історичних наук, професор
Пиріг Руслан Якович,
Інститут історії України НАН України,
головний науковий співробітник відділу
історії Української революції 1917–1921 рр.

кандидат історичних наук, професор
Мельниченко Василь Миколайович,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького, професор
кафедри архівознавства, новітньої історії та
спеціальних історичних дисциплін.

Захист відбудеться «27» листопада 2013 р. о 15 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К.73.053.01 у Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького за адресою: 18031, м. Черкаси, бульв. Шевченка, 81, кім. 211.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (18031, м. Черкаси, вул. Університетська, 22).

Автореферат розісланий «25» жовтня 2013 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат історичних наук, доцент

Н.І. Земзюліна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Державотворення будь-якої спільноти відбувається під багатовекторним впливом низки чинників, зокрема, масштабних постатей національних діячів. Таким для українського народу був і залишається Т. Шевченко.

Утвердження України як суверенної держави активізувало інтерес вітчизняної історичної науки до історії національного відродження. У цьому контексті українська наука досі не осягла глибинного впливу творчої спадщини Т. Шевченка на життя українського народу в добу революції 1917-1920 рр., коли поета сприймали як уособлення патріотизму, людину, що розкрила проблеми національного гноблення, соціальної нерівності, прагнення народу до незалежності.

За сучасних умов важливо враховувати досвід виховання національної свідомості, патріотизму, історичної пам'яті українського народу як важливу об'єктивну основу згуртування нації, спрямування її сил, здібностей і таланту задля досягнення загальної мети. Як і в роки національно-демократичної революції, так і тепер постать Кобзаря повинна об'єднати українське суспільство. Цьому значною мірою сприятиме відзначення у березні 2014 р. на державному рівні 200-річного ювілею від дня народження Т. Шевченка.

Завдяки постаті Т. Шевченка, незважаючи на поразку революції, внутрішньо переродилося українське суспільство, започатковано процес формування модерної політичної нації, відродилися традиції української державності. Відтак наукове осмислення ролі та значення постаті Т. Шевченка в громадсько-політичному житті України у добу національно-демократичної революції є важливим завданням сучасної української історіографії.

Отже, зважаючи на вищевикладене, обрана для вивчення тема має науково-практичне та суспільно-політичне значення. Цим і зумовлено її актуальність.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано згідно з комплексною науковою темою кафедри історії України Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка «Проблеми історії суспільних змін і трансформацій в Україні від найдавніших часів до сьогодення» (номер державної реєстрації 01104004634).

Об'єкт дослідження – вплив постаті Т. Шевченка на суспільно-політичні та культурно-освітні процеси в Україні доби національно-демократичної революції (1917 – 1920 рр.).

Предметом дослідження є діяльність як державних, так і громадських національних структур, засобів масової інформації, які, використовуючи постать Т. Шевченка, консолідували українців на боротьбу за своє національне та соціальне визволення.

Хронологічні межі дослідження охоплюють 1917 – 1920 рр. Вибір нижньої хронологічної межі (березень 1917 р.) зумовлено утворенням Української Центральної Ради; верхньої (1920 р.) – еміграцією Директорії УНР за кордон. Водночас, для повноти висвітлення окремих питань, автор виходив за окреслені хронологічні межі дослідження.

Оскільки у зазначений період також діяли владні структури більшовицького та білогвардійського урядів, їх політику висвітлено в дисертації лише у випадку необхідності, щоб порівняти ставлення до постаті Т. Шевченка різних ідеологічних та суспільно-політичних сил.

Територіальні межі дослідження. Опрацьовані автором матеріали стосуються Наддніпрянської України – цілісного адміністративно-територіального, господарського та культурного регіону, на який поширювалася влада українських національних урядів періоду революції 1917 – 1920 рр. У дослідженні враховано адміністративно-територіальні зміни, що відбувалися в той період.

Мета роботи полягає у тому, щоб на основі аналізу опрацьованих джерел, здобутків історіографії з позиції сучасної методології дослідити вплив постаті Т. Шевченка на національне відродження у Наддніпрянській Україні у 1917-1920 рр.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- з'ясувати стан наукового вивчення теми, репрезентативність джерельної бази, означити методологічні засади роботи;
- вивчити формування постаті Т. Шевченка, відзначення його роковин українським народом напередодні 1917 р.;
- з'ясувати громадсько-політичні заходи, які відбувалися із зверненням до постаті Т. Шевченка, спрямовані на піднесення національної свідомості українського народу періоду Української Центральної Ради (далі – УЦР);
- висвітлити вшанування постаті Т. Шевченка в навчальних закладах та просвітніх товариствах періоду УЦР;
- дослідити заходи влади та громадськості у справі упорядкування могили та будівництва пам'ятників Т. Шевченкові за часів Гетьманату П. Скоропадського;
- простежити вплив постаті Т. Шевченка на культурно-освітнє життя українського народу в період Гетьманату П. Скоропадського;
- охарактеризувати заходи щодо відзначення українською громадськістю та державними установами роковин Т. Шевченка в період Директорії УНР;
- висвітлити заходи щодо вшанування пам'яті Т. Шевченка у видавничій та громадсько-культурній сферах у період Директорії УНР.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у тому, що:

- системно досліджено вплив постаті Т. Шевченка на суспільно-політичне та культурно-освітнє життя українського народу в добу революції 1917 – 1920 рр.;
- до наукового обігу вперше введено архівні джерела та матеріали періодичної преси, що раніше не були відомі дослідникам;
- досліджено формування постаті Т. Шевченка та відзначення його роковин українським народом напередодні національно-демократичної революції;
- проаналізовано громадсько-політичні заходи періоду УЦР, що відбувалися із зверненням до постаті Т. Шевченка, спрямовані на піднесення національної свідомості українського народу;
- з'ясовано вшанування постаті Т. Шевченка в навчальних закладах та просвітніх осередках періоду УЦР;
- висвітлено упорядкування могили Т. Шевченка та спроби будівництва його пам'ятників за Гетьманату П. Скоропадського;
- розкрито значення постаті та творчості Кобзаря для культурно-освітнього життя українського народу періоду Гетьманату;
- з'ясовано заходи щодо відзначення роковин Т. Шевченка періоду Директорії УНР;
- вивчено вшанування пам'яті Т. Шевченка у видавничій та громадсько-культурній сферах періоду Директорії УНР.

Практичне значення дисертації полягає у тому, що фактологічний матеріал, теоретичні положення, висновки і узагальнення, що містяться у роботі, суттєво розширюють сучасні знання з історії Української революції 1917 – 1920 рр. Результати можна залучати для написання спеціальних та узагальнювальних робіт із історії Української революції 1917 – 1920 рр. Отримані матеріали будуть корисними у підготовці спеціальних лекційних та семінарських курсів для студентів вищих навчальних закладів.

Апробація результатів дисертації. Основні положення роботи

обговорено на засіданнях кафедри історії України Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Загальну концепцію дослідження відображено у доповідях та повідомленнях автора на Всеукраїнській науковій конференції «Кам'янець-Подільський – остання столиця Української Народної Республіки» (Кам'янець-Подільський, 6-7 жовтня 2009 р.), Третій науково-краєзнавчій конференції «Стародавній Меджибіж в історико-культурній спадщині України: містечка Правобережної України – історія, проблеми перспективи розвитку» (Меджибіж, 11-12 червня 2010 р.), XIII-й Подільській історико-краєзнавчій конференції (Кам'янець-Подільський, 18-19 листопада 2010 р.), на регіональній науково-краєзнавчій конференції «Подільська «Просвіта»: історія і сьогодення» (Кам'янець-Подільський, 16-17 березня 2011 р.), на науковій конференції молодих учених, присвяченій 93-й річниці від дня заснування Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (Кам'янець-Подільський, 19-20 жовтня 2011 р.), IV Міжнародній науково-практичній конференції «Кам'янець-Подільський у контексті українсько-європейських зв'язків» (Кам'янець-Подільський, 17-18 травня 2012 р.), на Круглому столі, присвяченому 95-річчю створення Української Держави та 140-річчю від дня народження гетьмана Павла Скоропадського (Кам'янець-Подільський, 29 квітня 2013 р.), Міжнародній конференції «Кубань-Україна: питання історико-культурної взаємодії» (Краснодар, 4-5 травня 2013 р.).

Публікації. Основні положення дисертації викладено у 21 публікації автора, 11 із яких – у наукових фахових виданнях. Загальний обсяг публікацій становить 8,25 др. арк.

Обсяг та структура дисертації зумовлені метою та проблемно-хронологічним принципом дослідження. Робота складається зі списку умовних скорочень, вступу, чотирьох розділів, десяти підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та літератури (834 позиції), додатків. Загальний обсяг дисертації становить 281 сторінку.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, її зв'язок з науковими програмами, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет вивчення, окреслено хронологічні та територіальні межі, розкрито наукову новизну, практичне значення роботи.

У першому розділі **«Історіографія, джерельна база та методологічні засади дослідження»** проаналізовано та визначено етапи наукового осмислення теми, стан її розробки, охарактеризовано джерельну базу, розглянуто методологічні засади дослідження.

У підрозділі 1.1 «Стан наукової розробки теми» науковий доробок із теми умовно розподілено на три групи, які різняться методологічними принципами в підходах до її аналізу. До першої групи віднесено дослідження безпосередніх учасників і свідків національно-демократичної революції, представників української діаспори. Другу групу складають праці представників історичної науки, які творили в радянський період. З утворенням незалежної України (1991 р.) відбулося формування третьої групи.

Першими істориками, що створили своєрідну традицію висвітлення постаті Т. Шевченка в контексті національного відродження у Наддніпрянській Україні (1917 – 1920 рр.), були керівники держави та учасники зазначених подій. Насамперед це роботи М. Грушевського, Є. Кондрацького, О. Левицького, І. Щитківського, С. Русової, С. Єфремова, П. Зайцева, Л. Білецького та ін. У дослідженнях зазначених авторів постать Т. Шевченка постає як символ національного і соціального визволення українського народу.

У праці Д. Дорошенка¹ наведено фактичний матеріал, що свідчить про ставлення українського народу до постаті Т. Шевченка. Не менш цінними є

---

¹ Дорошенко Д. Історія України 1917-1923 рр. / Дмитро Дорошенко. – Ужгород, 1930. – Т. 2. – Українська Гетьманська Держава 1918 року. – 424, LXXXVI с.

роботи С. Сірополка та ад'ютанта С. Петлюри О. Доценка². Дослідження останнього цікаве передусім тим, що у ньому документально відображено урядову позицію щодо відзначення Шевченківських роковин. У ювілейному збірнику-альманаху, присвяченому сотій річниці з дня смерті Т. Шевченка, І. Кедрин³ порівняв романтизм козаччини у творчості Шевченка з періодом революції 1917 – 1920 рр. Серед емігрантської історіографії виокремлюємо роботи В. Павловського, П. Одарченка, В. Давиденка, В. Доманицького⁴ та інших авторів.

У працях радянських істориків спроби українців створити незалежну державу оцінювалися різко негативно, а завдання більш-менш ґрунтовно дослідити вплив постаті Т. Шевченка на українську свідомість практично не ставилися. Проте зовсім обійти культурно-історичні сюжети було неможливо, отже їхнє часткове відтворення маємо в деяких працях, зокрема, трьохтомному дослідженні «Українська РСР в період громадянської війни», науковому двомісячнику українознавства «Україна». Заслуговує на особливу увагу історичний нарис А. Хвилі⁵, присвячений 120-й річниці від дня народження Т. Шевченка. Автором подано інформацію про спорудження пам'ятників українському Кобзареві в різні роки, не оминув він увагою і плани будівництва монументів у царський період та добу революції 1917 – 1920 рр., змістив чимало ілюстративного матеріалу.

Після здобуття Україною державної незалежності вітчизняні гуманітарні науки поповнилися ґрунтовними розробками з шевченкознавства

---

² Сірополко С. Історія освіти в Україні. Підготував Ю. Вільчинський. 22-ге вид. / Степан Сірополко. – Л. : Афіша, 2001. – 664 с.; Доценка О. Літопис Української революції. Матеріали й документи до історії Української революції / Олександр Доценка. – К.-Л. : Накладом автора, 1923. – Т. 2. – Кн. 5. – 398 с.

³ Кедрин І. Шевченко і українська політична думка / Іван Кедрин // Наш Шевченко. Збірник-Альманах у сторіччя смерті поета 1861-1961. – Джерсі-Сіті – Нью-Йорк : Видавництво «Свобода», 1961. – С. 63-70.

⁴ Павловський В. Шевченко в пам'ятниках 1861-1964 / Вадим Павловський – Нью-Йорк, 1966 – 41 с. : іл.; Одарченко П. Світова слава Шевченка (Т. Г. Шевченко в світлі світової критики). До 150-річчя з дня народження поета / Петро Одарченко – Чикаго: Український Публіцистично науковий Інститут, 1964. – 56 с.; Давиденко В. Не забули пом'янути ... / В'ячеслав Давиденко // Наш Шевченко. Зб.-Альманах у сторіччя смерті поета 1861-1961. – Джерсі-Сіті – Нью-Йорк : Видавництво «Свобода», 1961. – С. 71-83.; Доманицький В. Тарас Шевченко (синтетично-націологічностістудії його життя й творчості) / Віктор Доманицький. – Чикаго : видавнича Спілка, 1961. – 116 с.

⁵ Хвиля А. Пам'ятник Шевченкові. Історичний нарис про будівництво пам'ятника Т. Г. Шевченкові / Андрій Хвиля. – К. : Державне видавництво «Мистецтво», 1934. – 62 с. : іл.

та історії Української революції 1917 – 1920 рр. У 1991 р. видано працю відомого шевченкознавця Г. Грабовича. Нею фактично започатковано якісно новий погляд на значення постаті Т. Шевченка для українського народу. О. Забужко розкрито постать українського Кобзаря крізь призму його міфологізації. Важливе значення для розуміння формування ідеалів українського суспільства і рис його національної самосвідомості має ґрунтовне дослідження І. Дзюби⁶.

У працях Г. Рудого, О. Нестулі⁷ приділено увагу постаті Кобзаря у контексті історії пам'яткоохоронної системи. Крізь призму періодичної преси постать Т. Шевченка вивчали В. Нестеренко, Ю. Телячий, В. Коваль, Г. Гайджук, В. Гандзюк, Є. Сохацька, Т. Соломонова, Т. Ківшар. Вони торкнулися шевченківської тематики, досліджуючи книговидавничий рух.

Постать Т. Шевченка у контексті становлення української освіти у роки революції 1917 – 1920 рр. досліджували Е. Мельник, М. Марчук, М. Баюк, Ю. Телячий, А. Боровик, О. Завальнюк⁸.

В. Мельниченко⁹ проаналізовано зародження та розвиток традицій вшанування пам'яті Т. Шевченка на Черкащині упродовж 1905 – 2009 рр. Автором зазначено, що у період Української революції твори поета виходили масовими тиражами, вивчалися в школі.

Окремі аспекти, що стосуються постаті Т. Шевченка у добу національно-демократичної революції, вивчали В. Лозовий, О. Комарніцький, Г. Кучеров, Д. Буравченко, Т. Осташко, О. Меленчук,

---

⁶ Грабович Г. Шевченко як міфотворець. Семантика символів у творчості Тараса Шевченка / Г. Грабович. – К.: Радянський письменник, 1991. – 211 с.; Забушко О. Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу. 4-те видання / Оксана Забушко – К.: Факт, 2009. – 148 с.; Дзюба І. М. Тарас Шевченко: життя і творчість. / Іван Дзюба. – 2-ге вид., доопрац. / І. М. Дзюба – К.: Києво-Могила акад., 2008. – 718 с.

⁷ Рудий Г. Я. Охорона і збереження пам'яток історії та культури в Україні (за матеріалами української періодики 1917-1941 рр.). / Г. Я. Рудий. – К.: Інститут історії України НАН України, 2011. – 204 с.; Нестуля О. Біля витоків державної системи охорони пам'яток культури в Україні (доба Центральної Ради, Гетьманщини, Директорії) / Олексій Нестуля – Полтава, 1994. – 238 с.

⁸ Мельник Е. М. Ім'я Тараса Шевченка в українській школі (1917-1920) // Етнічна історія народів Європи : Зб. наук. пр. / Е. М. Мельник – К., 2004. – Вип. 17. – С. 47-51.; Завальнюк О. М. Утворення і діяльність державних українських університетів (1917-1921 рр.): Монографія / О. М. Завальнюк. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2011. – 640 с.

⁹ Мельниченко В. Вшанування пам'яті Т. Г. Шевченка на Черкащині: зародження та розвиток традицій / Василь Мельниченко // Краєзнавство. – 2010. – № 1-2. – С. 200-205.

С. Якобчук, З Тарахан-Берега, С. Шульженко, Н. Кубриш, Г. Іванущенко та інші автори.

Отже, аналіз історіографії дозволяє констатувати, що окремі питання, співзвучні з обраною нами для вивчення темою, відображено у напрацюваннях діаспорних та сучасних українських істориків. Водночас, попри значну історіографічну спадщину, спеціальної праці, присвяченої постаті Т. Шевченка в контексті національного відродження у Наддніпрянській Україні у 1917 – 1920 рр., дотепер створено не було. Цим і зумовлено звернення автора до обраної ним для вивчення теми.

У підрозділі 1.2 «Характеристика джерел» проаналізовано залучену до дисертації джерельну базу. Вона представлена різноманітними за походженням документами і матеріалами. Основою для вивчення постаті Т. Шевченка у контексті національного відродження у Наддніпрянській Україні у 1917 – 1920 рр. стали проаналізовані нами документи і матеріали, що зберігаються у фондах Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України, Державного архіву Вінницької області, Державного архіву Волинської області, Державного архіву Сумської області, Державного архіву Хмельницької області, Державного архіву Черкаської області. Загалом автором вивчено документи і матеріали 60 фондів зазначених вище архівів.

Умовно залучену до дисертації джерельну базу можна розподілити на такі групи. **Перша група** – законодавчі акти (закони, накази, що стосувалися постаті Т. Шевченка, його вшанування). **Друга група** – діловодна документація (постанови, звіти, інформаційно-аналітичні матеріали тощо). **Третя група джерел** – опубліковані збірники документів і матеріалів «Український національно-визвольний рух. Березень-листопад 1917 р», «Українська Центральна Рада: Документи і матеріали У 2-х т. – Т. 1. (4 березня – 9 грудня 1917 р.)», «Охорона пам'яток історії і культури в Україні (1917-1919 рр.)», «Українське відродження 1917-1920 рр. на Сумщині», «Т. Г. Шевченко в епістолярії відділу рукописів» тощо.

Четверта група джерел – матеріали періодичної преси доби Української революції 1917 – 1920 рр. Автором вивчено матеріали з понад трьох десятків газет, з-поміж яких: «Нова Рада», «Народна воля», «Вісник товариства «Просвіта», «Черніговская земская газета», «Відродження», «Державний вісник», «Життя Поділля» тощо (загалом залучено понад 450 матеріалів).

П'ята група – мемуари. Нами опрацьовано мемуари О. Лотоцького, Є. Чикаленка, В. Андрієвського, І. Мазепи, Д. Донцова, В. Приходька, О. Пащенко, П. Одарченка, С. Тобілевич, В. Сімянцева та інших авторів.

Отже, залучена нами до дисертації джерельна база є репрезентативною, достовірною. Вона дозволяє реалізувати поставлену мету, вирішити дослідницькі завдання.

У підрозділі 1.3 «Теоретико-методологічні засади дослідження» зазначено, що, опрацьовуючи тему дослідження, автор послугувався концепцією Української революції 1917-1920 рр., відповідно до якої ознаками останньої були: національне пробудження українського етносу, формування модерної нації, творення самостійної держави. У теоретико-методологічному плані означену тему розглядаємо крізь призму понять «національне відродження», «історична пам'ять», «національна пам'ять», «постать», «Кобзар», «традиція» тощо.

Дослідження носить комплексний міждисциплінарний характер. Дисертант залучав методи гуманітарних наук, зокрема, проблемно-хронологічний, історико-типологічний, історико-порівняльний, історико-генетичний, історико-психологічний, історико-системний, соціологічний, біографічний, статистичний, ретроспективний та історико-описовий.

Таким чином, комплексне застосування загальнонаукових, спеціальних та міждисциплінарних методів забезпечило розкриття теми та виконання поставлених у дисертації мети та завдань.

У другому розділі **«Постать Т. Шевченка в суспільно-політичних процесах і культурно-освітньому житті в добу Української Центральної Ради»** висвітлено формування постаті українського Кобзаря, спроби відзначення його роковин, царські заборони та трансформації національної свідомості після падіння самодержавства, ставлення влади та громадськості до постаті Т. Шевченка, його вшанування в освітніх установах та просвітніх організаціях у добу УЦР.

У підрозділі 2.1 «Місце та роль Т. Шевченка в національно-культурному відродженні у дореволюційний період» досліджено формування постаті Великого поета України, сприйняття його ідей частиною національно свідомої української інтелігенції. В дисертації розкрито, що намагання української громадськості відзначити Шевченківські дні, влаштувавши наукові читання, мітинги, відправи богослужінь, будівництво пам'ятників досить часто наштовхувалися на царські заборони, жандармські гоніння та арешти. Незважаючи на заборони властей, постать Т. Шевченка ставала дедалі популярнішою з-поміж українства.

У підрозділі 2.2 «Постать Т. Шевченка у громадсько-політичному житті країни» висвітлено нову сторінку в українському державотворенні, де постать Т. Шевченка стала каталізатором національно-визвольних ідей. Розглянуто основні форми вшанування постаті українського Кобзаря та їх поширення; роль сільської інтелігенції у піднесенні національної свідомості. Висвітлено формування традиції виконання «Заповіту» разом або окремо з національним гімном на початку і в кінці багатолюдних мітингів та зібрань. Розглянуто специфічні риси масового вшанування Т. Шевченка в добу Української Центральної Ради, що здебільшого зводилися до проведення маніфестацій з яскраво вираженим національним характером, де портрет Кобзаря, прикрашений зеленню та вишитими рушниками, розміщувався попереду колони. Досить часто присутні ставали на коліна під час виконання «Заповіту». Такі дії дозволяють припустити, що у частини населення було

присутнє своєрідне обожнення Кобзаря, оскільки, зважаючи на тогочасну релігійність населення, навколішки ставали перед іконами. Автором розкрито, що важливе значення мало упорядкування місця останнього спочинку Т. Шевченка. Для національно свідомої частини населення воно було «святим місцем». Зазначено, що мали місце окремі випадки зневаги до цієї святині українства з боку проросійськи налаштованих чиновників.

У підрозділі 2.3 «Вшанування Т. Шевченка в навчальних закладах та просвітніх організаціях» розглянуто роль постаті Т. Шевченка в українізації навчальних закладів України. Дисертантом розкрито, що під час українізації значна частина закладів освіти отримала ім'я Т. Шевченка. Як приклад, наведено роботу в першій імені Т. Шевченка гімназії у Києві, де активно українізацію здійснював один із її директорів – В. Дурдуківський. Відзначення роковин Кобзаря в навчальних закладах у добу УЦР поступово стало національним святом, яке мало для дітей та їх батьків, педагогів, громадськості великий національно-патріотичний зміст, привертало увагу до потреб української школи і культури, наповнювало життя українців вірою у краще майбутнє. У роботі простежено вшанування постаті Т. Шевченка товариствами «Просвіта». Члени товариства досить часто ставали популяризаторами імені та творчості поета, збирали кошти на фонд імені Т. Шевченка, облаштування могили та спорудження пам'ятника Т. Шевченкові. Влаштовані просвітянами свята відвідувала значна частина як місцевого населення, так із сусідніх населених пунктів. Завершувалися вони роздаванням національно-патріотичної літератури, періодичної преси, зображень Т. Шевченка.

У третьому розділі **«Вшанування Т. Шевченка в період Гетьманату (квітень-грудень 1918 р.)»** зосереджено увагу на ставленні влади та громадськості до постаті Т. Шевченка, упорядкуванні могили та планах будівництва пам'ятників Кобзарю у Києві та інших містах і селах Української Держави. Простежено спроби товариства «Просвіта» піднести

національну свідомість через звернення до імені і творчості Великого Кобзаря. З'ясовано спроби масового видання та повернення з російських музеїв та галерей шевченківських творів.

У підрозділі 3.1 «Проблеми упорядкування могили та спроби будівництва пам'ятників Т. Шевченка» проаналізовано ставлення суспільно-політичних, культурно-освітніх діячів до проблеми з упорядкування могили українського Кобзаря, утворення спеціальних комісій, що мали розробити кошторисну документацію, виробити законодавчу базу з держаного утримання могили. Відзначено, що мав місце всеукраїнський збір коштів на її упорядкування, про що досить широко повідомляла тогочасна періодично преса. Проводилися екскурсії на могилу Кобзаря, про що свідчать записи у книзі відгуків. Зауважено, що більшість заходів залишилися на папері та не були реалізовані. З'ясовано, що справи з будівництвом монументу Т. Шевченкові у Києві були ще складнішими. Зазначено, що національно свідома інтелігенція розуміла значення спорудження пам'ятника Кобзареві саме у столиці новоутвореної Української Держави. За цю справу взялися Голова ради міністрів Ф. Лизогуб, Міністр народної освіти та мистецтва, сенатор М. Василенко, Головноуправляючий справами мистецтва і національної культури в Україні П. Дорошенко та інші відомі державні й культурні діячі. Дискусійними були питання фінансування та місця спорудження пам'ятника. Зміна влади в Україні на початку грудня 1918 р. залишила нереалізованим проект будівництва монументу в столиці, проте в м. Ромнах Харківської губернії було урочисто відкрито один із перших пам'ятників Т. Шевченкові в Україні періоду революції 1917 – 1920 рр.

У підрозділі 3.2 «Культурно-освітні заходи з вшанування Т. Шевченка» з'ясовано, що постать українського поета продовжувала активно використовуватися у вихованні підростаючого покоління. Відомі педагоги, такі як, В. Дурдуківський, С. Русова та інші проводили відкриті уроки, друкували наукові та науково-популярні статті, присвячені

Т. Шевченкові. Педагоги навчальних закладів долучалися до відзначення пам'ятних шевченківських дат. Керівництво державою запровадило для незаможних дітей 350 стипендій, що носили назви українських діячів та письменників, зокрема Т. Шевченка. Саме за Гетьманату П. Скоропадського з'являються масовими тиражами твори Т. Шевченка, які частково завозилися з-за кордону, та поступово налагоджувалося видання на теренах Української Держави. Зазначено, що відомими шевченкознавцями тієї доби були: Б. Лепкий, П. Зайцев, С. Єфремов, В. Королів-Старий, С. Русова та інші. Про нові надходження шевченкознавчих робіт ознайомлювала громадян періодична преса, а у літописі українського письменства «Книгарь» подавалися рецензії на ці праці. Відзначено, що під час українсько-російської «мирової конференції» випала нагода повернути на Батьківщину картини, малюнки Т. Шевченка.

У четвертому розділі **«Постать Т. Шевченка в системі суспільно-політичних та громадсько-культурних заходів у добу Директорії УНР»** висвітлено ставлення влади та громадськості до постаті Великого Кобзаря, відзначення його роковин, видання шевченкознавчих творів.

У підрозділі 4.1 «Відзначення державними установами та громадськістю роковин Т. Шевченка» розкрито спроби відзначення роковин Т. Шевченка, зважаючи на складний військово-політичний час. Звернено особливу увагу на відзначення роковин поета у м. Кам'янці-Подільському, яке на півроку стало тимчасовою столицею Директорії УНР, куди навесні та влітку прибула значна частина української культурно-освітньої еліти. Проаналізовано документи, які лягли в основу відзначення на державному рівні роковини поета (накази міністра освіти, губернського, повітових комісарів тощо). Відтворено хронологію та місця організації й проведення заходів. Розглянуто інформацію, яка подавалася у періодичній пресі з цього питання (ювілейні номери газет, журналів, окремі статі та повідомлення). Звернено увагу й на шевченківські свята, проведені як у

різних куточках Української Народної Республіки, так і за її межами протягом 1919 – 1920 рр.

У підрозділі 4.2 «Творча спадщина Т. Шевченка у видавничій та громадсько-культурній сферах» з'ясовано, що діяльність більшості видавництв була пов'язана із постаттю Українського Кобзаря. Кожний із авторів чи упорядників книжкової продукції намагався в різний спосіб, крізь власне бачення тієї чи іншої проблеми, подати постать Т. Шевченка як символ національного відродження. Популярністю користувався «Кобзар» за редакцією В. Доманицького та світлини поета із закликом про збір коштів на Національний фонд, Чернечу гору, пам'ятник у Києві тощо. З'ясовано, що до роковин Т. Шевченка видавалися ювілейні номери газет («Наш Шлях», «Селянин» та інші), журналів («Освіта», «Село» та інші). Досить часто патріотичні промови, доповіді, реферати, зокрема із шевченківської тематики, виголошені на «Святах волі», з'являлися на шпальтах газет та журналів. Їх авторами були здебільшого люди відомі, шановані в суспільстві: М. Грушевський, П. Зайцев, С. Єфремов, Д. Дорошенко, І. Огієнко, М. Плевако, Є. Кондрацький, Ф. Садківський, А. Животко, С. Черкасенко. Товариства «Просвіта» і надалі продовжували підносити національну свідомість українського народу, опираючись на ім'я і творчість Т. Шевченка.

У результаті проведеного наукового дослідження автор виносить на захист такі **висновки і положення:**

1. Постать Т. Шевченка в контексті національного відродження у Наддніпрянській Україні (1917 – 1920 рр.) частково відображено у вітчизняній історіографічній спадщині. Однак, ґрунтовно зазначена тема до тепер не вивчалася. Джерельна база, залучена до дисертації, є достовірною та представницькою, дозволяє розкрити тему. Теоретико-методологічні засади дослідження ґрунтуються на сучасних методах і принципах пізнання історичних явищ і процесів.

2. Національно свідомо українська інтелігенція вважала постать поета символом відродження національної самосвідомості, що саме Т. Шевченко у художній формі сформулював ідеологію визволення українського народу. Він створив систему цінностей відповідну українській дійсності. Через політику самодержавства, низький рівень свідомості українського населення роковини Т. Шевченка до революції (1917 – 1920 рр.) масово майже не відзначалися.

3. З'ясовано, що постать Т. Шевченка відіграла значну роль в українському національному відродженні. Започатковані у березні 1917 р. у Петрограді Шевченківські маніфестації були проведені в різних населених пунктах України. Портрети Кобзаря, прикрашені зеленню та вишитими рушниками, були головним атрибутом на цих святах. Ініціювала проведення народних маніфестацій здебільшого інтелігенція. Виконання «Заповіту» на масових заходах стало традицією. Періодична преса активно долучилася до висвітлення подій. Газети постать Т. Шевченка називали символом національного відродження, засобом патріотичного виховання. Відтак побільшало тих, хто підтримував і захищав українську ідею, спільноту, державність. Звернення до постаті Кобзаря частини українського громадянства сприяло позитивним зрушенням у національній свідомості.

4. Зазначено, що в добу УЦР постать Т. Шевченка як уособлення українського патріотизму посіла центральне місце в освітньому та просвітньому середовищі. Вона була невід'ємно пов'язана з українізацією навчальних закладів. Частина із них носила ім'я Т. Шевченка. Чимало навчальних закладів започаткували нову традицію національної школи – вшановування Т. Шевченка. Дні Кобзаря перетворювалися на національне свято, яке мало для дітей та їх батьків, педагогів, громадськості велике національно-патріотичне значення, привертало увагу до потреб української школи і культури, а слова Т. Шевченка «Учітеся брати мої...» стали гаслом національної освітньої політики. Ім'я і творчість Т. Шевченка відігравали

значну роль в діяльності «Просвіт». Просвітянські товариства були ініціаторами маніфестацій, концертів, вистав, збору коштів на пам'ятник Кобзаря, друкування газет, журналів, на шпальтах яких популяризувалася постать поета. На влаштованих святах чимало інформації подавалося з життя і творчості Т. Шевченка, продавалися невеличкі збірки віршів та пісень патріотичного змісту. Виручені кошти передавалися на «українську справу».

5. Визначено, що державні структури Гетьманату 1918 р. та органи місцевого самоврядування продовжили розпочаті раніше заходи з упорядкування могили Кобзаря як основного «місця пам'яті» українського народу. Незважаючи на те, що Рада Міністрів підтримала пропозицію про визнання могили Т. Шевченка національною власністю, розпочаті заходи не були доведені до завершення у зв'язку з політичними причинами. Репресії проти діячів українського опозиційного руху заблокували активну участь Київського губерньського земства у цьому питанні. Складною була ситуація щодо будівництва пам'ятника Т. Шевченкові у Києві. Питання про його спорудження було піднято на держаний рівень громадськими та культурними організаціями. Проводилися спільні засідання комісій, вироблялися плани дій. Через внутрішні непорозуміння членів комісій з приводу місця будівництва, фінансового забезпечення, військові дії та зміни влади спорудити пам'ятник Т. Шевченкові у Києві не вдалося. Натомість відкривалися монументи поета в інших населених пунктах України. Так, 27 жовтня 1918 р. з ініціативи Роменської «Просвіти» в місті спорудили один із перших пам'ятників Т. Шевченка. Його відкриття стало подією для всієї Української Держави.

6. Доведено, що у добу Гетьманату товариство «Просвіта» активно пропагувало ідеї Т. Шевченка. Проводилися шевченківські свята, концерти, влаштовували курси української мови тощо. Були випадки, коли ці заходи розганяла міліція та німецькі окупанти, закривали товариства, конфісковували «Кобзар». Водночас у добу Гетьманату розпочалося видання

шевченкознавчої книжкової продукції, зокрема, тритомного видання творів Т. Шевченка. Авторами шевченкознавчих публікацій були С. Єфремов, П. Зайцев, С. Русова, В. Королів-Старий та інші. На засіданнях підкомісії під час українсько-російської мирної конференції порушувалося питання про повернення робіт Т. Шевченка на Батьківщину.

7. Охарактеризовано заходи, проведені на державному рівні з відзначення роковин Т. Шевченка у 1919-1920 рр. Особливу увагу звернуто на їх проведення у Кам'янці-Подільському. З'ясовано, що всі організації та установи міста взяли участь у святі. До святкування було залучено як керівництво Подільської губернії, освітні, культурні діячі краю, так і жителів міста та його околиць. Участь у шевченківських заходах відомих українських вчених, громадських та політичних діячів надала їм Всеукраїнського масштабу. Періодична преса повідомляла читачів про відзначення роковин поета в населених пунктах Подільської та Волинської губерній. У добу Директорії УНР у підготовлених святах брала активну участь державна влада, самоврядування. Ці свята яскраво відрізнялися від попередніх. Масова участь у них населення – свідчення активного формування національної самосвідомості українців.

8. Встановлено, що значна частина друкарень, які встигли відкритися в часи національно-демократичної революції, друкувала шевченківські матеріали. Твори українського поета частково з'являлися за межами країни. Інтелігенція друкувала в періодичній пресі доповіді, реферати, які виголошувалися на шевченківських роковинах, інколи вони виходили окремими збірками. У добу Директорії УНР для значної частини національно свідомої української інтелігенції Т. Шевченко був символом національної і соціальної боротьби українського народу, батьком української нації, проте були й такі, які відверто зневажали його. У період Директорії УНР з ініціативи товариства «Просвіта» могилу Т. Шевченка визнали національною власністю.

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях автора:

1. Вшанування Тараса Шевченка на Поділлі у 1917-1920 рр. // Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. пр. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2009 – Т. 13: Присвячено 90-річчю Кам'янецької доби УНР. – С. 25–31.
2. Тарас Шевченко як символ національно-визвольної боротьби українців у 1917 році // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки. / [ред. кол. В. С. Степанков (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2009. – Вип. 2. – С. 87–90.
3. Шевченкіана у періодичних виданнях Поділля у 1919-1920 рр. // Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. пр. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2009. – Т. 14. – С. 396–401.
4. Постать Т. Г. Шевченка як символ національної і соціальної боротьби українців в добу революції (за матеріалами журналу “Село”) // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки. / [ред. кол. В. С. Степанков (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. – Вип. 3: до 20-річчя кафедри історії України. – С. 324–328.
5. Подільський педагогічний журнал “Освіта” про Т. Г. Шевченка (1919 р.) // Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. пр. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2010 – Т. 15: Присвячено 65-річчю Великої Перемоги. – С. 391–397.
6. Ім'я Тараса Шевченка у житті українських навчальних закладів, дошкільних установ і педагогічної громадськості у 1917-1920 рр // Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. пр. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2010 – Т. 16: Матеріали круглого столу “Освіта,

- культура і просвітницький рух на Поділлі” 22 жовтня 2010 року – С. 384–392.
7. Відзначення Шевченківських роковин в Наддніпрянській Україні на початку ХХ ст. // Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. пр. – Кам’янець-Подільський: Оіюм, 2011 – Т. 17: Пам’яті академіка Петра Тимофійовича Тронька – С. 319–329.
  8. Вплив постаті Т. Г. Шевченка на піднесення національної свідомості українців у 1917-1920 рр. // Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. пр. – Кам’янець-Подільський: Оіюм, 2011 – Т. 18: Матеріали круглого столу “Освіта, культура і просвітницький рух на Поділлі” 22 жовтня 2011 року – С. 324–334.
  9. Могила Т. Г. Шевченка у Каневі : спроби впорядкування та екскурсійна привабливість (1918 р.) // Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. пр. – Кам’янець-Подільський: Оіюм, 2012. – Т. 19: 130-річчю від дня народження Івана Огієнка присвячується – С. 271–280.
  10. Плани будівництва пам’ятника Т. Г. Шевченкові у Києві в добу Гетьманату П. Скоропадського (квітень-грудень 1918 р.) // Вісник Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки / [ред. кол.: В. С. Степанков (відп. ред.) та ін.]. – Кам’янець-Подільський: Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2012. – Вип. 5 : На пошану професора М. Б. Петрова. – С. 411–418.
  11. Могила Тараса Шевченка у пам’ятникоохоронній політиці Української Центральної Ради і Гетьманату // Мандрівець. – Тернопіль, 2012. – №6 (102). – С. 21–25.
  12. Святкування Шевченківських роковин в навчальних закладах Поділля у добу Директорії УНР // Кам’янець-Подільський – остання столиця Української Народної Республіки : матеріали всеукраїнської наукової конференції, Кам’янець-Подільський, 6-7 жовтня 2009 р. / [ред. кол.

- Смолій В. А., Верстюк В. Ф., Завальнюк О. М. та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2009. – С. 368–372.
13. Відзначення шевченківських роковин у містах і містечках Правобережної України в добу національно-демократичної революції (1917-1920 рр.) // Науковий вісник “Меджибіж”: матеріали Третьої науково-красознавчої конференції “Стародавній Меджибіж в історико-культурній спадщині України” / за ред. О. Г. Погорільця, Л. В. Баженова, А. М. Трембіцького та ін. – Меджибіж – Хмельницький : ПП Мельник А. А., 2010. – Ч. 2. – С. 147–153.
14. Відзначення 58-х Шевченкових роковин в Кам'янці-Подільському в 1919 році // Збірник наукових праць молодих вчених Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. – Вип. 2. – С. 27–28.
15. Вплив постаті Т. Г. Шевченка на діяльність Подільської “Просвіти” (1917-1920 рр.) // Матеріали XIII Подільської історико-красознавчої конференції : присвяченої 80-річчю від дня народження І. С. Винокура / [ред. кол. Завальнюк О. М. (голова), Войтенко В. І. (співголова), Баженов Л. В. (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 2010. – С. 361–366.
16. Ім'я Тараса Шевченка як символ національно-визвольної боротьби українців в період Директорії УНР // Наукові праці студентів історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету. – Кам'янець-Подільський, 2009. – Вип. 6. – С. 27–34.
17. Висвітлення Шевченківської теми громадсько-політичним діячем О. Г. Лотоцьким // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: зб. за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів 16-17 березня 2011 року: вип. 10, у 5 т. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-

- Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2011.– Т. 1. – С. 69–70.
18. Шевченківська тема у діяльності Подільської та Волинської “Просвіт” (1917-1920 рр.) // Подільська “Просвіта” : історія і сьогодення: зб. наук. пр. за підсумками регіональної науково-краєзнавчої конференції, м. Кам’янець-Подільський, 2-3 червня 2011 року / [ред. кол.: О. М. Завальнюк (гол.) та ін.]. – Кам’янець-Подільський: Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2011. – С. 96–100.
19. Постать Т. Г. Шевченка за матеріалами педагогічного журналу “Вільна українська школа”(1918 р.) // Збірник наукових праць молодих вчених Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – Кам’янець-Подільський: Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2011. – Вип. 3. – С. 20–22.
20. Постать Т. Г. Шевченка у мемуарах діячів української революції 1917-1921 рр. // Наукові праці Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : зб. за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів: вип. 11, у 3 т. – Кам’янець-Подільський: Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2012.– Т. 1. – С. 55–56.
21. Спроби спорудження пам’ятника Т. Г. Шевченкові у Києві в добу гетьманату П. Скоропадського (квітень-грудень 1918 р.) // Кубань-Україна: вопросы историко-культурного взаимодействия / сост. А. М. Авраменко, В. К. Чумаченко – Краснодар–Киев: ЭДВИ, 2013. – Вип. VII: Посвящается 150-летию со дня рождения Б.Д. Гринченко. – С. 87–95.

АНОТАЦІЇ

Машталір А. І. Постать Т. Шевченка в контексті національного відродження у Наддніпрянській Україні (1917 – 1920 рр.). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук зі спеціальності 07.00.01 – історія України. – Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. – Черкаси, 2013.

У дисертації вперше комплексно висвітлено постать Т. Шевченка в контексті національного відродження у Наддніпрянській Україні (1917 – 1920 рр.). Розглянуто використання імені та творчості Кобзаря у громадсько-політичних заходах, діяльності навчальних закладів та просвітніх товариств, спрямоване на піднесення національної свідомості українського народу в добу УЦР. Проаналізовано ситуацію навколо упорядкування могили, спроби будівництва пам'ятників Т. Шевченкові, а також видання масовими тиражами його творчості та намагання повернути на Батьківщину роботи Т. Шевченка в добу Гетьманату. За хронологією вивчено заходи, спрямовані на відзначення роковин поета у 1919 – 1920 рр., проведені громадськістю та владними структурами Подільської губернії та за її межами. З'ясовано ставлення українського народу, передусім інтелігенції, до постаті Кобзаря у добу Директорії УНР.

Ключові слова : Т. Шевченко, постать, національна свідомість, національний символ, маніфестація, святкування, відзначення роковин, періодична преса, «Просвіта», навчальні заклади, могила, пам'ятник.

Машталір А. И. Фигура Т. Шевченко в контексте национального возрождения в Надднепрянской Украине (1917–1920 гг.). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.01 – история Украины. – Черкасский национальный университет имени Богдана Хмельницкого. – Черкассы, 2013.

В диссертации впервые комплексно исследована фигура Т. Шевченко в контексте национального возрождения в Надднепрянской Украине (1917–1920 гг.). Рассмотрено использование имени, а также творчества Кобзаря в общественно-политических мероприятиях, деятельности учебных заведений и просветительских организаций, нацеленное на повышение национального сознания украинского народа в период УЦР. Проанализирована ситуация, связанная с благоустройством могилы Т. Шевченко, попытки возведения памятников, издания массовыми тиражами его произведений, возвращения на Родину работ Т. Шевченко во время Гетьманата. В хронологическом порядке изучены мероприятия, приуроченные к годовщинам поэта в 1919 – 1920 гг., проводимые общественностью и властными структурами Подольской губернии и за ее пределами. Выяснено отношение украинского народа, прежде всего интеллигенции, к личности Кобзаря.

Ключевые слова: Т. Шевченко, фигура, национальное сознание, национальный символ, манифестация, празднование, ознаменование годовщин, периодическая печать, «Просвита», учебные заведения, могила, памятник.

Mashtalir A.I. Figure of Taras Shevchenko in the context of national revival in Ukraine(1917-1920) of Naddniprianschyna. – Manuscript.

The thesis is submitted for a candidate degree of History Science, specialty 07.00.01 – history of Ukraine. – Cherkassy national University by Bogdan Hmelnicki. – Cherkassy, 2013.

On the basis of a considerable spring base, study and analysis of historical material taking into account modern theoretical and methodological principles an attempt to investigate the figure of Shevchenko in the context of national revival in Ukraine(1917-1920) of Naddniprianschyna is first done in dissertation. At the same time forming of cult and attempt of marking of anniversaries by poet is presented in a pre-revolution period. It is marked that through of that time politics

of autocracy, low level consciousness of population the anniversaries of Shevchenko to beginning of revolution(1917-1920) almost not marked mass.

It is found out, that after renunciation of the Russian tsar, quality changes took place in public-political, cultural and educational life of the Ukrainian people. Now there is a far of national manifestations, conventions, collections that use the figure of Taras Shevchenko for raising of national consciousness among the Ukrainian people. The use of the name and work of Kobzar in activity of educational establishments and societies of enlightening. It is found out, that the name of Ukrainian Kobzar was the adopted part of «Prosvita» and separate educational establishments. Quite a bit from them put beginning to new tradition of national school – one celebration in honour of the brightest Ukrainian figures – Taras Shevchenko. In course of time marking of anniversaries of poet grew into a national holiday that carried national and patriotic character.

A situation is analysed in relation to a grave and attempts of building of monuments by Shevchenko in time of Hetmanat. In particular, found out, that state structures and organs of local self-government had continued the events begun before on arrangement of grave of Kobzar. Also was accepted F. Lyzohub and M. Chubinskogo about confession of grave of Shevchenko by national property. More difficult was a question, in relation to building to the monument to T. Shevchenko in Kyiv. However, through internal divergences, military operations and changing of power to build a monument to the large poet it was so not succeeded in the capital. Yet, it was opened in Romny.

In the thesis attitude of the authorities and society to the poet, use of his name and creativity in propagandist activity Pavlo Skoropadsky. It is proved that in the era of Hetman Skoropadsky society «Prosvita» actively promoted the idea of Shevchenko. The mass drawing is seemed by shevchenkoznavcha production and also becomes possible to turn on the motherland of his work.

After chronology are given the events, aimed at celebrating the anniversary of the poet in 1919-1920 by public and imperious structures of the Podolsk province and after her limits.

It is found out, that the representatives of most organizations and establishments Kamyanets-Podilsky, and also considerable part of cultural and educational intelligentsia , which was in the city over the Smotrych, took part in the feast. The celebration of the Shevchenko's anniversaries in 1919-1920 was different from previous years. Harmonized significant part in these populations showed the growth of national consciousness among citizens. It was found the attitude of the Ukrainian people, especially intelligentsia to figure Poet. Established that Shevchenko materials were very popular among the population. A special request was to «Kobzar», published under the editorship of V. Domanytskoho.

Key words: Taras Shevchenko, figure, national consciousness, national symbol, manifestation, celebration, celebrating the anniversary, periodicals, «Prosvita», educational establishments, grave, monument, Ukrainian people.